

Magdalena Bregin

**NOWE STANOWISKO GWIAZDOSZA POTRÓJNEGO
GEASTRUM TRIPLEX JUNGH. W OBSZARZE NATURA 2000
„UROCZYSKA PUSZCZY DRAWSKIEJ”**

**New locality of collared earthstar *Geastrum triplex* Jungh.
in the Natura 2000 site “Uroczyska Puszczy Drawskiej”**

Rodzaj *Geastrum* jest w Polsce reprezentowany przez 20 gatunków. Wszystkie taksony objęte są ścisłą ochroną (Rozporządzenie 2004), a według Wojewody i Ławrynowicz (2006) większość z nich należy do kategorii wymierających lub narażonych na wymarcie. Jednak pojedyncze stanowiska są rozproszone na terenie całego kraju i najnowsze badania wykazują, że w rzeczywistości część z tych taksonów nie jest skrajnie rzadka. Kujawa et al. (2012b) proponują, zatem zmiany w statusie ich zagrożenia. Takim gatunkiem jest między innymi gwiazdosz potrójny, który jest jednym z częściej spotykanych grzybów z tego rodzaju. Dotychczas odnotowano w Polsce 112 stanowisk, na których występuje, a rozkład notowań *G. triplex* ukazuje, iż koncentrują się one przeważnie w zachodniej i południowej Polsce (Kujawa et al. 2012a). Może to jednak wynikać z faktu lepszego spenetrowania terenu w tej części kraju, w porównaniu z Polską wschodnią. W Europie jest on dość rozpowszechniony, a spektrum jego występowania rozciąga się od obszaru śródziemnomorskiego przez Wyspy Kanaryjskie, aż do Półwyspu Skandynawskiego (Rudnicka-Jezińska 1999). Grzyb ten należy do grupy gwiazdoszy preferujących gleby o wysokim poziomie próchnicy, siedliska ocienione i raczej wilgotne. Najczęściej jest spotykany w lasach liściastych lub mieszanych, a także w wysokich zaroślach i na zalesionych wydmach. Może jednak występować również na obszarach poddanych silnej presji człowieka takich jak: parki, cmentarze czy lasy gospodarcze (Rudnicka-Jezińska 1999, Kujawa et al. 2012a, Chittaragi et al. 2013).

Geastrum triplex wytwarza jasnobrązowe, a w niektórych przypadkach zaróżowione owocniki, wyróżniające się wśród innych gatunków dość okazałą wielkością, dochodząc do 18 cm średnicy. Owocniki półnaziemne, młode są zamknięte i kształtem przypominające cebulę, rozwijają się wprawdzie pod ziemią, a w miarę wzrostu wychodzą na powierzchnię. W trakcie dalszego rozwoju mięsiste egzoperydium pęka, dzieląc się zazwyczaj na 4-5 trójkątnych płatów (nie więcej, niż 8), które następnie rozchylają się i podwijają, nadając owocnikowi kształt gwiazdy (stąd nazwa gwiazdosz). Gwiazdosz potrójny charakteryzuje się również obecnością swoistego kołnierza, otaczającego endoperydium – cecha ta pozwala na odróżnienie go od innych gatunków z rodzaju *Geastrum*. Pojawia się on u starszych owocników wskutek pęknięcia i odrywania się mięsistej warstwy, od włóknistej części egzoperydium, tuż przy podstawie płatów. Może mieć postać tulei okalającej endoperydium lub jedynie dyskowatego krążka. Endoperydium cechuje się kulistym kształtem, z wierzchniej i spodniej strony jest nieco spłaszczone, i osiąga średnicę od 2 do 4 cm. Początkowo przyjmuje kolor jasnego

brązu, by z czasem ściemnieć do ochrowego odcienia (Rudnicka-Jeziarska 1999, Kujawa et al. 2012a, Świerkosz i Reczyńska 2013).

Nowe stanowisko *G. triplex* odnotowano w obszarze Natura 2000 PLH320046 „Uroczyska Puszczy Drawskiej”, rozciągającym się na terenie dwóch regionów fizjograficznych – Pojezierza Wałeckiego i Równiny Drawskiej (Kondracki 2011). Znajduje się ono na południowo zachodnim brzegu Jeziora Perlistego w Nadleśnictwo Krzyż, pododdział 134m, w kwadracie ATPOL BC 33, około 2 km na zachód od miejscowości Żelichowo, położonej w województwie wielkopolskim, gminie Krzyż Wielkopolski, powiecie czarnkowsko-trzcianeckim (ryc. 1). Najbliżej położone stanowisko *Geastrum triplex* znajduje się około 9 km na północny zachód, obok miejscowości Ostrowite nad Jeziorem Czarne, w Drawieńskim Parku Narodowym, odnotowane w 2001 roku (Kujawa et al. 20012a). Jezioro Perliste jest niewielkim akwem o eutroficznym charakterze, otoczonym pasem szuwarów tworzonych głównie przez *Phragmites australis*. W dalszej odległości od brzegu jezioro otacza łąg *Fraxino-Alnetum*,

Ryc. 1. Położenie nowego stanowiska gwiazdosza potrójnego.

Fig. 1. Location of collared earthstar *Geastrum triplex* Jungh. new stand.

z dominującą olszą czarną *Alnus glutinosa*, a także zdegenerowane płaty boru bagiennego, w którym dominuje brzoza brodawkowata *Betula pendula*, a w runie różne gatunki wężnianka pochwowata *Sphagnum* sp. oraz *Eriophorum vaginatum*. Cały kompleks jeziora wraz z szuwarami i wymienianymi zbiorowiskami leśnymi znajduje się w obniżeniu terenu. Stoki oraz wypłaszczenie powyżej jeziora, od północnej strony porośnięte są uprawą leśną, na którą składają się stosunkowo młode sosny. Z pozostałych stron występuje bór sosnowy, zbudowany przez dość jednorodny (pod względem wieku i składu gatunkowego) drzewostan.

Obserwacji dokonano w październiku 2013 roku i odnotowano cztery dojrzałe owocniki *Geastrum triplex*. Występowały one w zadrzewieniu tworzonym przez *Alnus glutinosa*, porastającym groblę, oddzielającą jezioro od zabagnionego zagłębienia terenu. O tej porze roku runo było trudne do zidentyfikowania, odnotowano jednak *Rubus* sp., kuklik pospolicity *Geum urbanum*, bodziszek cuchnący *Geranium robertianum* oraz pokrzywę zwyczajną *Urtica dioica*. Taki skład gatunkowy świadczy o tym, że siedlisko jest przekształcone i nie zachowuje pierwotnego charakteru. Pomimo tego, iż stanowisko to znajduje się w obszarze Natura 2000 może być narażone na silniejszą antropopresję. Rejon Jeziora Perlistego jest penetrowany zarówno w wyniku bliskości upraw leśnych, jak i przez turystów oraz wędkarzy. Stosunkowo łatwy dostęp do jeziora – obecność szlaków turystycznych i drogi gruntowej oraz parking, czynią go dość atrakcyjnym obiektem eksploatowanym przez większą część roku. Umieszczenie owocników na grobli – w miejscu przechodnim, dogodnym dla spacerowiczów i wędkarzy okrążających jezioro, może narazić je na zdeptanie. W chwili obecnej nie zaobserwowano jednak poważnych zmian w siedlisku oraz liczebności tej niewielkiej populacji. Obserwacji dokonano dwukrotnie: w październiku i listopadzie 2013 roku i w tym czasie nie odnotowano uszkodzeń ani dewastacji owocników. Położenie stanowiska w obszarze Natura 2000 „Uroczyska Puszczy Drawskiej” daje nadzieję na jego zachowanie w niezmiennym stanie, bez znaczących przekształceń siedliska.

Autorka składa serdeczne podziękowania Pani Annie Kujawie za cenne uwagi oraz za pomoc w oznaczaniu owocników gwiazdosza potrójnego.

Fot. 1. Owocnik gwiazdosza potrójnego (Fot. M. Bregin).

Photo 1. Fructification of collared earthstar *Geastrum triplex* Jungh.

Fot. 2. Starszy okaz gwiazdosza na nowym stanowisku (Fot. M. Bregin).

Photo 2. Older collared earthstar *Geastrum triplex* individual on new stand.

LITERATURA

- CHITTARAGI A., NAIKA R., ASHWINI H S, NAGARAJ K. 2013 Antibacterial Potential of *Geastrum triplex* Jungh. Against Plant and human Pathogens. International Journal of pharm Tech. Rese-arch. 5, 4: 1456-1464.
- KONDRACKI J. 2011. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 441 ss.
- KUJAWA A., GIERCZYK B., CHACHUŁA P., KARG J., HALAMA M., GRYC M. 2012a. Współczesne występowanie gwiazdosza potrójnego (*Geastrum triplex*) w Polsce i ocena jego zagrożenia. Parki nar. Rez. Przyr. 31, 1: 3-15.
- KUJAWA A., GIERCZYK B., SZCZEPKOWSKI A., KARASIŃSKI D., WOŁKOWYCKI M., WÓJTOWSKI M. 2012b. Ocena obecnego stanu zagrożenia gatunków z rodzaju *Geastrum* w Polsce. Acta Bot. Siles. 8: 5-42.
- ROZPORZADZENIE Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Dz. U. 04.168.1765. z dnia 28 lipca 2004r.
- RUDNICKA-JEZIERSKA W. 1999. Flora Polski. Purchawkowe (*Lycoperdales*), Tęgoskórowe (*Sclerodermatales*), Pałeczkowe (*Tulostomatales*), Gniazdnicowe (*Nidulariales*), Sromotnikowe (*Phallales*), Osiakowe (*Podaxales*). In: SKIRGIEŁŁO A. (Ed.) Grzyby (*Mycota*). T. XXIII. Podstawczaki (*Basidiomycetes*). Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.
- ŚWIERKOSZ K., RECZYŃSKA K. 2013. Pierwsze stanowisko *Geastrum triplex* Jungh. (*Basidiomycota*, *Geastraceae*) w Sudetach Wschodnich. Przyroda Sudetów. 16: 83-86.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: MIREK. Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (Eds.), Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków: 53-70.

Summary

The paper presents a new locality of collared earthstar (*Geastrum triplex* Jungh.) found in Puszcza Drawska in October 2013. Near to Lake Perliste in alder forest, four fruit bodies were recorded.

Adres autorki:

Magdalena Bregin
Klub Przyrodników
ul. 1 Maja 22
66-200 Świebodzin
e-mail: mag.bregin@gmail.com